

4. Кобилянський К.М. Роль Конституційного Суду України і Верховного Суду України у становленні права на судовий захист в адміністративних судах України / К.М. Кобилянський // Адвокат. – 2010. – № 4. – С. 40-43.

5. Француз Т.І. Роль і місце судової влади в процесі захисту прав людини і громадянина / Т.І. Француз // Держава і право. – 2001. – Вип. 9. – С. 179-185.

**Ремез Олена Леонідівна, слухач
ОКР«Магістр»ННІ
ПФПМГБПСНГУ НАВС
Науковий керівник:
Тихомиров Д.О. старший викладач
кафедри теорії держави та права
НАВС, кандидат юридичних наук**

ПРОТЕКТОРАТ - ЯК ФОРМА ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ

Внутрішній розподіл держави, правове становище її частин, їх взаємовідносини один з одним і з центральними органами влади охоплюються поняттям «територіальний устрій держави». Територіальний устрій – певний історичний результат передумови держави, що сформувався в результаті кровноспоріднених зв'язків із сусідніми країнами й еволюціонував в принцип поділу людей по проживанню на визначеній території, а не по їх походженню. Природно, що по тому же принципі повинні були будуватися і державні органи, що керують людьми.

Розглядаючи форми територіального устрою, теорія держави і права зіштовхується з таким їхнім різноманіттям, що дозволяє по-різному оцінювати ці форми, і тому змушена удаватися до їх класифікації по об'єктивним ознакам.

Складний державний устрій допускає існування держави, яка включає в себе інші державні утворення. Розглядаючи окремі територіальні устрої, теорія держави нічого не конструє, а лише фіксує в історії і сучасності окремі їх види (класи). В результаті виділились такі класи складних держав, як протекторат і унія.

Під протекторатом розуміється одна з форм колоніальної залежності, яка полягає в тому, що держава-протектор відбирає в залежній країні право на всі зовнішні відносини, оформляючи це відповідним договором, нав'язаним залежній країні. Інколи протекторат встановлювався одностороннім актом (наприклад протекторат Великобританії 1914 над Єгиптом), міг бути й одночасний протекторат двох і більше імперіалістичних держав, так званий кондомініум (наприклад протекторат Франції і Великобританії над Новими Гебридами). Згідно з Статутом ООН і Декларацією про надання незалежності колоніальним країнам і народам 1960 (див. Декларації ООН) угоди про протекторат визнаються нерівноправними і підлягають скасуванню. Протекторат є порушенням загальновизнаних принципів міжнародного права. Іншими словами, протекторат являє собою форму залежності однієї держави від іншої або суспільства від якоїсь особи, коли основні питання суспільно-політичного життя регулює протектор (наприклад, протекторат О. Кромвелля).

В історії, термін протекторатом має два різні значення. З початку, термін прийнятий сучасним міжнародним правом, це автономний (самостійний), захищений у дипломатичному або військовому відношенні від третьої сторони сильнішою державою або юридичною особою. В обмін на це, протекторат зазвичай приймає конкретні зобов'язання, які можуть значно варіюватися, залежно від реальної природи їх відносин. Тим не менш, протекторат зберігає достатню міру суверенітету і залишається державою відповідно до міжнародного права.

Друге значення виникло в результаті європейської колоніальної експансії в дев'ятнадцятому столітті. Багато колонізованих теренів стали називати «колоніальні протекторати», але не розглядаються як окремі держави у рамках міжнародного права.

Протекторат відносять до числа різновидностей державного устрою лише згідно традиції, тому що після підписання міжнародної угоди про заступництво, нової («третьої») держави не з'являється, а відповідно, не виникає питання і про його територіальну організацію. Характеризується особливою формою взаємодії між метрополіями та колоніями. При цьому одна із

держав, яка була колишньою метрополією бере на себе зобов'язання підтримувати менш розвинуту державу як з політичної так і економічної точки зору. А минула колонія зобов'язується проводити власну політику лише у відповідності з інтересами інших держав, що створює їй міжнародну протекцію. Тобто держава над якою встановлено протекцію лише формально зберігає ознаки державності. До того ж ці ознаки взагалі зникають, якщо протекторат встановлюється в односторонньому порядку.

У протектораті беруть участь дві сторони — держава-протектор і підопічна держава. Це свідомо нерівноправний союз держав, своєрідна юридична форма підкорення однієї держави іншій. Причиною встановлення протекторату можуть бути насильницькі дії однієї держави щодо слабкішої, в результаті яких панівна сторона примушує підкорену націю до укладання нерівноправної угоди, зберігаючи, однак, державність останньої. Можливо також, що протекторат встановлюється над країнами, що в силу внутрішньої нестабільності, малочисельності населення, економічної відсталості та інших обставин не мають ресурсів для повноцінного здійснення всіх притаманних державі функцій.

Протекторат може бути встановлено як проміжний стан країни, що існує у період між її звільненням від колоніальної залежності та одержанням повної незалежності. Так, за конституцією 1959 р., Кот-д'Івуар була заснована як держава, залежна від Франції. Згодом вона одержала статус суверенної держави.

Міжнародний протекторат (опіка) встановлюється світовою співдружністю, міжнародними організаціями над територіями, що не мають своєї державності, в яких населення політичне не організовано. Він має зовнішню схожість з протекторатом держав, оскільки здійснення міжнародної опіки територій звичайно доручається конкретним державам. Наприклад, Східне Самоа перебуває під опікою ООН, а управління цією територією доручене США. Протекторат держав, навпаки, встановлюється над країнами, де існує суверенна державність. Наприклад, Каролінські, Маріанські та Маршаллові острови у Тихому океані раніше були під міжнародним протекторатом (опікою) ООН і управлялися Сполученим Штатами. Із сформуванням в них державних утворень вони вийшли з-під міжнародної опіки і, вже будучи державами, уклали із США угоди, якими оформлено відносини вже не міжнародного, а міждержавного протекторату («співдружності», «вільної асоціації»).

До середини ХХ ст. панували уявлення про необхідність суцільного адміністративного контролю над територією залежного світу. Це втілювалося у формуванні колоніальних імперій невеликої групи держав, які змогли встановити контроль над залежними країнами завдяки своїм технічним перевагам (наявність флоту, боєздатних армій, промислового виробництва) після Великих географічних відкриттів. Найбільшими були колоніальні володіння Великої Британії та Франції, а також Росії, Бельгії, Нідерландів, Португалії, Іспанії та ін. На початку ХХІ ст. у світі залишилося 34 колонії, протекторати та підопічні території загальною площею 2,6 млн. км² і населенням близько 13 млн. чоловік, тобто 1,6% площі та 0,25% населення Землі.

Звернемо увагу на те, що найбільші і за площею, і за населенням залежні території мають доволі невизначений статус. Гренландія вважається самоврядною провінцією Данії; Західна Сахара — спірна територія Марокко та Мавританії — місцевим рухом за незалежність називається Демократична Республіка Сахара, фактично територія окупована Марокко; Пуерто-Ріко — напівавтономна територія, що "асоційована" договором у співдружність зі США; такі ж договори "асоціації" уклали зі США тихоокеанські території — о. Гуам та Північні Маріанські о-ви; клаптикові території західного берега р. Йордан та сектор Газа в Ізраїлі мають автономний режим самоврядування і розглядаються урядом Палестини як територія держави Палестина. Франція свої залежні території називає "заморськими департаментами". Це Французька Гвіана, Мартиніка, Гваделупа в Америці, Реюньйон біля Африки, Французька Полінезія та Нова Каледонія в Океанії та ін.

Політична карта світу постійно змінюється. Виникають і зникають держави, країни, території, змінюються кордони вже існуючих країн, з'являються нові назви. Не постійно на політичній карті була й Україна. Як незалежна держава вона була створена в 1991 р. А до цього Україна була у складі польсько-литовської Речі Посполитої, Австро-Угорської імперії, Російської імперії, СРСР. Згадаємо

часи правління Богдана Хмельницького, який вже після перших перемог 1648 р., за порадою з полковниками та ієрархічними православного духовенства, прийняв рішення про звернення по військову допомогу до Москви. Дедалі наполегливіше гетьман і його послі просили Москву взяти Україну під "високу государеву руку" і тримати її "від неприятелів в обороні". Проте російський цар не наважувався подати військову допомогу Україні, побоюючись війни з Польщею. З іншого боку, царя лякала перспектива зближення гетьмана з Кримом і Туреччиною. Україні було дозволено лише безмитно купувати в Росії хліб і сіль, відкрити кордон для українських біженців. Наприкінці 1653 р. Росія досить зміцніла, щоб вступити у війну з Польщею. Вже в червні цар сповістив про свою згоду взяти під свій протекторат Військо

Запорозьке. Земський собор 1 жовтня 1653 р. прийняв рішення про розірвання договору з Польщею і про те, що "гетмана Богдана Хмельницкого и все Войско Запорожское с городами их и землями принять под свою государеву высокую руку...". Отже, союз України з Росією був об'єктивно обумовленим, неминучим. На цей крок гетьман погодився, коли всі інші дипломатичні зусилля захисту суверенітету України виявилися непродуктивними. Богдан Хмельницький і козацька старшина не були впевнені, що усна домовленість виконуватиметься російською стороною. Вони бажали юридичного оформлення договору, письмового закріплення прав і обов'язків сторін, збереження суверенітету Української держави. Тож, рішення Земського собору від 1 жовтня 1653 р. і Переяславської ради від 8 січня 1654 р. були закріплені письмовим договором. Укази царя під пунктами Б. Хмельницького і три жалувані грамоти за своєю юридичною природою є ратифікаційними актами. Уряд Олексія Михайловича та його наступники, і навіть такі руйнівники прав України, як Петро I та Катерина II, розглядали ці документи як договір, а Березневі статті називали договірними статтями.

Існують так звані спірні території, на які претендують кілька держав. Як правило, такі «гарячі точки» є наслідком штучного проведення кордонів, які не враховують національних ознак. Часто це пов'язане з колоніальним минулим країн. Звідти беруть початок регіональні збройні конфлікти. Можливо, саме тому, сучасний стан на території України по відношенню такої держави як Російська Федерація є доволі напруженим.

**Сасаця Катерина Вартанівна,
курсант 2 курсу ННІПФСКМ
НАВС**

**Науковий керівник:
Тихомиров Д.О. старший викладач
кафедри теорії держави та права
НАВС, кандидат юридичних наук**

ФЕДЕРАЦІЯ ТА ЇЇ ВИДИ

Форма державного устрою — це елемент форми держави, який визначає територіальну

організацію держави, спосіб поділу території держави на складові частини та порядків взаємовідносин між собою і з державою у цілому.

Форма державного устрою показує:

з яких частин (адміністративно-територіальні одиниці, автономії чи суверенні держави) складається внутрішня структура держави; який правовий статус цих складових частин і характер їх співвідношення; як будуються відносини між центральними і місцевими державними органами; в якій формі виражаються інтереси кожної нації, яка проживає на території країни.

Федерація - союзна держава, що поєднує кілька держав або державних утворень (землі, кантони, штати, автономні республіки і т.д.), кожне з яких має свої органи державної влади (законодавчі, виконавчі і судові). На відміну від конфедерації вона володіє своїм власним суверенітетом, федеративними органами державної влади, федеративною конституцією, армією, системою федеративних податків. При цьому не можна забувати, що федерація - саме союзна держава, і її суверенітет вторинний стосовно суверенітету входних у неї державних одиниць.

Для федерації притаманні такі основні ознаки: